

La Secció Filològica, avui

Isidor MARI MAYANS

President de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans
imari@iec.cat

Résumé : Cet article expose d'abord brièvement l'origine de la Section Philologique de l'Institut d'Études Catalanes, l'académie catalane des sciences et des humanités. Puis on y fait la description de son organisation actuelle et des travaux qu'on y mène à présent autour de ses trois grandes missions: l'orientation normative, la recherche et le suivi de la situation sociolinguistique du catalan. Finalement, le texte rappelle que la Section Philologique vient de célébrer son centenaire, puisqu'elle a été créée en 1911, et qu'un grand nombre d'activités –dont l'acte qui a eu lieu au Centre d'Études Catalanes ont permis de donner à la Section une notable diffusion sociale.

Mots-clés : langue catalane, académie catalane, normes linguistiques, recherche, sociolinguistique, centenaire de la Section Philologique.

Els antecedents

La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) va ser creada formalment el 14 de febrer de 1911, a proposta del mateix IEC, per mitjà d'un Dictamen-acord del president de la Diputació de Barcelona¹, Enric Prat de la Riba, que el 1907 havia creat l'Institut d'Estudis Catalans. Des del primer moment, s'estableix que serà la Secció encarregada de preparar la normativa ortogràfica, lèxica i gramatical de la llengua catalana, en l'aprovació de la qual intervé el conjunt de l'IEC.

El 9 de maig del mateix any 1911 tenia lloc la primera reunió de la nova Secció, integrada inicialment pels dos grans lingüistes d'aquell moment –Antoni M. Alcover, que en seria el president, i Pompeu Fabra, principal codificador de la nostra llengua–, per tres escriptors àmpliament reconeguts, de generacions i tendències literàries diferents –Àngel Guimerà, Joan Maragall i Josep Carner– i per dos estudiosos dels dos principals patrimonis culturals –l'hel·lenista Lluís Segalà i el biblista Frederic Clascar²–.

És per això que entre la primavera de 2011 i la de 2012 la nostra Secció ha commemorat el seu centenari, sota el lema *L'any de la paraula viva*, escollit per la coincidència amb el centenari de Joan Maragall, membre de la primera Secció i teoritzador d'aquest concepte de *paraula viva* en el seu conegut *Elogi de la paraula*³.

La tasca inicial d'aquella primera Secció va ser realment espectacular: en una vintena d'anys va dur a terme la codificació normativa de la llengua catalana i va aconseguir que fos generalment acceptada per la societat. El 1913 apareixien les *Normes ortogràfiques*, el 1918 la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra i el 1932 el *Diccionari general de la*

¹Podeu consultar aquests documents a <http://taller.iec.cat/filologica/centenari/documents/constitucio.pdf>.

² Trobareu les semblances biogràfiques de tots aquests personatges a l'adreça <http://taller.iec.cat/filologica/centenari/membres.asp>.

³ Trobareu una descripció detallada de les activitats del centenari de la Secció a <http://taller.iec.cat/filologica/centenari/>.

llengua catalana, també de Fabra. Al llarg dels anys trenta, tant els escriptors i lingüistes de les Balears com els valencians –aquests darrers per mitjà de l'acord conegut com a *Normes de Castelló* (1932)– i els de Catalunya⁴ van assumir la normativa de l'IEC, que ha estat des d'aleshores el referent comú de totes les terres de llengua catalana.

La clau d'aquest èxit fulgurant s'ha d'entendre com a fruit de la confluència de tres factors decisius:

- a) La gran mobilització que havia promogut en tots els territoris de la llengua Mn. Antoni M. Alcover, reflectida en el multitudinari i entusiasta Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1906.
- b) La campanya desplegada per Pompeu Fabra i el nucli de la revista *L'Avenç* per tal d'aconseguir una codificació normativa sistemàtica i moderna per a la llengua catalana.
- c) El suport inequívoc i lúcid d'un gran estadista com Enric Prat de la Riba, malgrat les reduïdes capacitats de les institucions amb què comptava –la Diputació de Barcelona des de 1907 i la Mancomunitat de Catalunya des de 1914.

És lògic que un dels objectius principals de la commemoració del nostre centenari sigui donar a conèixer l'obra dels dos grans lingüistes d'aquell primer moment. Gran part de les obres d'Antoni M. Alcover són consultables al portal que li hem dedicat en el web de l'IEC, gràcies a les aportacions de la professora M. Pilar Perea⁵. L'edició de les *Obres Completes* de Pompeu Fabra, dirigida pel malaguanyat Joan Solà i Jordi Mir, s'acosta a la culminació: actualment ja ha aparegut el vuitè volum dels deu inicialment previstos⁶.

Un altre moment decisiu en la història de la nostra Secció, després del període més dur de persecució i proscripció pel règim franquista, va ser la incorporació el 17 de març de 1961 –coincidint amb el cinquantenari de la nostra corporació– dels dos grans lingüistes Francesc de B. Moll i Manuel Sanchis Guarner, a proposta de Joan Coromines i Josep M. de Casacuberta. Amb ells es reprenia la vinculació estreta amb les Balears i el País Valencià, decisiva per a la cohesió del territori lingüístic.

La Secció Filològica, avui

En aquest moment, la Secció Filològica és una de les cinc seccions de l'IEC⁷, integrades per un màxim de vint-i-vuit membres numeraris –que esdevenen emèrits en arribar als setanta anys– i trenta de corresponents, entre els quals hi ha representades les diverses àrees d'especialització, totes les terres de llengua catalana i els nuclis més rellevants de la catalanística internacional.

Internament, s'estructura en comissions i oficines, en les quals es duen a terme les funcions més específiques d'una acadèmia de la llengua. Les comissions i oficines més

⁴ La desaparició dels darrers reductes crítics amb les normes de l'IEC es va simbolitzar públicament amb el discurs inaugural de Pompeu Fabra als Jocs Florals de Barcelona del 1934.

⁵ L'adreça d'aquest portal és <http://alcover.iec.cat/>.

⁶ Aquesta edició és fruit d'una àmplia col·laboració institucional i editorial, que podeu veure a la pàgina on també és consultable en línia íntegrament el volum 7è, dedicat a les *Converses filològiques* de Fabra: <http://publicacions.iec.cat/PopulaFitxa.do?moduleName=catalog&subModuleName=&idCatalogacio=12908>.

⁷ La Secció Històrico-Arqueològica, la Secció de Ciències i Tecnologia, la Secció de Ciències Biològiques i la Secció de Filosòfica i Ciències Socials completen l'organigrama de l'Institut, que en conjunt és l'acadèmia catalana de les ciències i les humanitats.

directament vinculades a l'activitat normativa són la Comissió de Lexicografia –amb les Oficines Lexicogràfiques–, la Comissió de Gramàtica –amb l'Oficina de Gramàtica–i la Comissió d'Onomàstica –que té adscrita igualment una Oficina d'Onomàstica–. Al seu costat, la Comissió d'Estàndard Oral i l'Oficina d'Assessorament treballen per afavorir el procés d'estandardització i aclarir el dubtes lingüístics, i dues comissions més –la de Transliteració i la de Publicacions– realitzen tasques més específiques i operatives. La Comissió de Transcripció i Transliteració estableix els criteris d'adaptació al nostre alfabet dels noms propis d'altres sistemes d'escriptura. La Comissió de Publicacions selecciona i gestiona els treballs que edita la Secció.

No podem oblidar, tanmateix, la notable implantació territorial i internacional de la Secció Filològica i de l'IEC en conjunt. L'Institut disposa de seus i delegacions territorials a Barcelona, Lleida, Castelló, València, Alacant, Perpinyà i Palma (Balears). Té vinculacions especials amb la xarxa de Centres d'Estudis Locals que agrupa l'Institut Ramon Muntaner, i participa directament en els òrgans directius del Centre de Terminologia TERMCAT i en l'aprovació dels neologismes terminològics. Així mateix, té convenis amb moltes universitats i amb la Xarxa Vives que agrupa totes les de l'àrea de llengua catalana. L'IEC disposa a més de 28 societats filials, amb prop de 9.000 socis; quatre d'aquestes filials estan adscrites a la Secció Filològica i són especialment actives en els seus camps respectius: la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, la Societat Catalana de Llengua i Literatura, la Societat Catalana de Sociolingüística i la Societat Catalana de Terminologia.

En l'àmbit internacional, com hem dit abans, la Secció Filològica i l'IEC en conjunt disposen de membres corresponents arreu del món, tots ells eminents especialistes en els camps respectius. L'Institut és membre de la Union Académique Internationale des de 1928.

Tres grans missions estatutàries

D'acord amb els Estatuts de l'IEC (article 3)⁸, la Secció Filològica intervé en tres grans missions:

1. L'orientació normativa i l'estandardització
2. La recerca en el seu àmbit
3. El seguiment de la situació sociolingüística

A continuació exposarem els treballs més significatius que ara es duen a terme en cadascun d'aquests camps.

A. L'orientació normativa

La Comissió de Lexicografia, amb el suport de les Oficines Lexicogràfiques, s'ocupa de l'actualització permanent del *Diccionari de la llengua catalana*, consultable en línia (<http://dlc.iec.cat/>) i que rep literalment milions de consultes anuals. Actualment treballa en la fase inicial d'elaboració d'un nou diccionari normatiu.

La Comissió de Gramàtica, amb el suport tècnic de l'Oficina de Gramàtica, està acabant la nova *Gramàtica de la llengua catalana*, una obra que tindrà entorn de 1.200

⁸ Aquest article encomana a l'IEC:

- a) Tenir cura de l'estudi de la llengua catalana, establir-ne la normativa i vetllar perquè el procés de normalització d'aquesta llengua sigui coherent arreu del seu àmbit lingüístic.
- b) Contribuir a la planificació, la coordinació, la realització i la difusió de la recerca, en les diferents àrees de la ciència i la tecnologia.

pàgines, i ha elaborat una base de dades gramatical que serà de gran utilitat per als treballs de recerca en aquest camp⁹.

La Comissió d'Onomàstica, que disposa d'una Oficina d'Onomàstica, ha elaborat amb la Comissió de Toponímia de la Generalitat de Catalunya el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*¹⁰. En l'àmbit estatal francès, també ha publicat el *Nomenclàtor toponímic de la Catalunya del Nord*¹¹. A les Balears també es troba en una fase avançada d'elaboració el respectiu nomenclàtor toponímic.

La Comissió d'Estàndard Oral ha publicat propostes de fonètica¹² i morfologia¹³ i té a punt de publicar les relatives a lèxic i sintaxi. Es tracta d'orientacions adreçades específicament al món de la comunicació audiovisual.

En el camp de les orientacions normatives cal destacar també l'inici d'un nou projecte: la recerca i codificació de la llengua de signes catalana (LSC), que va ser encomanada a l'IEC per la Llei sobre la llengua de signes catalana del Parlament de Catalunya (26 de maig de 2010).

La implicació directa de la Secció Filològica i de l'IEC en el Centre de Terminologia TERMCAT¹⁴, des de la seva mateixa creació, ara fa més de 25 anys, es reflecteix en la presidència del Consell Supervisor per un membre de la Secció. La normalització dels nous termes compta a més amb la intervenció de membres de les diverses seccions de l'IEC.

La difusió de les orientacions lingüístiques es duu a terme per mitjà d'un sistema integrat de consultes lingüístiques, en què participa l'Oficina d'Assessorament de la Secció: el sistema Optimot¹⁵, que atén mensualment centenars de milers de consultes.

B. La recerca

Com les altres seccions de l'IEC, la Secció Filològica du a terme nombrosos projectes de recerca, sovint en col·laboració amb universitats i altres centres d'investigació. Entre aquests projectes n'hi ha alguns de gran abast, com els que esmentem a continuació a títol d'exemple:

- *L'Atles lingüístic del domini català*, dirigit per Joan Veny i Lúdia Pons.
- *El Corpus textual informatitzat de la llengua catalana* i el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, dirigits per Joaquim Rafel.
- *El Corpus i la Gramàtica del català antic*, dirigits per Josep Martines i Manuel Pérez Saldanya.
- *L'Observatori de Neologia*, dirigit per M. Teresa Cabré.

⁹ Podeu veure'n una exposició detallada al meu article «La nova gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans», a *Llengua i ús*, 49 (2010), p. 18-26: http://www6.gencat.cat/llengcat/liu/49_13.pdf.

¹⁰ Consultable en línia:

<http://www20.gencat.cat/portal/site/territori/menuitem.dbf7b17bb47cda345f13ae92b0c0e1a0/?vgnnextoid=32f04413c1548210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=32f04413c1548210VgnVCM100008d0c1e0aRCRD>

¹¹ L'obra també es pot consultar en línia:

<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000044%5C00000018.pdf>.

¹² <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000062/00000072.pdf>.

¹³ <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000062/00000073.pdf>.

¹⁴ <http://www.termcat.cat/>.

¹⁵ <http://www14.gencat.cat/llc/AppJava/index.jsp>.

- El *Vocabulari medieval de Lluís Faraudo* i el *Refranyer Aguiló*, dirigits per Germà Colón.

Els treballs de recerca vinculats a la Secció donen lloc a nombroses publicacions, detallades en el catàleg de l'IEC, entre les quals ja hem destacat l'edició de les *Obres completes* de Pompeu Fabra, o la revista *Estudis Romànics*, dirigida per Antoni M. Badia i Margarit i Joan Veny.

Les societats filials de la Secció publiquen també les seves recerques en les respectives revistes: *Ítaca*, de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics; *Llengua & Literatura*, de la Societat Catalana de Llengua i Literatura; *Treballs de Sociolingüística Catalana*, de la Societat Catalana de Sociolingüística, i *Terminàlia*, de la Societat Catalana de Terminologia. Tant aquestes publicacions com totes les altres revistes científiques de l'IEC són consultables a l'Hereroteca Científica Catalana¹⁶.

La Secció convoca anualment diferents premis i ajuts, en el marc del Cartell de premis i de borses d'estudi de l'IEC. Algunes d'aquestes borses es destinen específicament a estudiants de l'estranger.

C. El seguiment de la situació sociolingüística

Aquesta activitat de la Secció, que comporta exigències creixents en els temps actuals, es duu a terme en estreta relació amb la Societat Catalana de Sociolingüística – hereva del Grup Català de Sociolingüística fundat el 1974– i la Xarxa CRUSCAT (Coneixements, Representacions i Usos del Català), que implica el conjunt de les seccions de l'IEC i aplega tots els grups universitaris de recerca en el camp sociolingüístic.

A part d'altres publicacions de naturalesa més específica, el seguiment es plasma en informes anuals sobre la situació de la llengua catalana, consultables en línia¹⁷.

La projecció pública amb motiu del centenari de la Secció

La commemoració del centenari de la Secció Filològica ha estat una bona ocasió per a donar a conèixer les nostres activitats i transmetre a tota la societat una confiança il·limitada en les capacitats de la nostra llengua.

La nostra llengua, en efecte, creix, pot créixer i té el dret de créixer fins a la plenitud. En el nou context mundial de concurrència multilingüe, la comunitat de llengua catalana potser s'hi pot adaptar millor que altres, per la llarga experiència social de conviure amb llengües dominants.

El català creix quantitativament i qualitativament, malgrat les dificultats del context i els obstacles sovint insidiosos dels adversaris del plurilingüisme igualitari:

Creix en nombre de parlants (són més els qui declaren que el català és la seva llengua personal que els qui el tenien com a llengua inicial), i creix en coneixement i en reconeixement, dins i fora del territori. Prop de 10 milions de persones parlen català (500.000 més que ara fa 7 anys), de manera que és la 14a llengua més parlada de la UE i es troba entre les 100 més parlades del món. És la 8a llengua més activa a Internet i la 22a llengua més traduïda del món.

Creix també en termes estrictament lingüístics, per la seva utilització en els nous llenguatges d'especialitat, en nous gèneres i estils comunicatius i en noves capacitats expressives.

¹⁶ <http://revistes.iec.cat/>

¹⁷ <http://blocs.iec.cat/cruscat/publicacions/informe/>.

Per tot això hem volgut transcendir la commemoració merament acadèmica del centenari i promoure la participació més àmplia possible de la societat. El calendari de les activitats desplegades entre el febrer de 2011¹⁸ i el maig de 2012¹⁹, en què tingueren lloc els actes de cloenda, dóna compte de la diversitat de les aportacions, actes i publicacions que s'han desenvolupat al llarg de *l'Any de la paraula viva*.

Volem agrair al Centre d'Estudis Catalans de París que ens hagi ofert la possibilitat de fer-nos-hi presents també en aquesta ocasió.

Centre d'études catalanes de l'université Paris-Sorbonne

29 03 2012

¹⁸ http://taller.iec.cat/filologica/centenari/activitats_calendari.asp?month=2&year=2011

¹⁹ http://taller.iec.cat/filologica/centenari/activitats_calendari.asp?month=5&year=2012